

הלכות תפלה סימן קיג

קיג דיני הפריעות בשמונה עשרה ברכות, ובו ט' סעיפים:

א אלו ברכות ששוחין בהם: ב' אבות תפלה (6) וסוף (א) ובהודאה תפלה וסוף. *ואם פא לשחות * בסוף כל ברכה או בתחלתה, מלמדין אותו (ב) שלא ישחה, (ג) אכל באמצעיתן (ד) יכול (3) לשחות: ב' הנהגים לשחות (ה) בראש השנה ויום כפור כשואמרים (ו) 'זכרנו' וימי כמוף צריכים לזקף בשמיעים לסוף הברכה: הגה ואף על גב דב' אבות כורע בסוף הברכה, מפל מקום צריך לזקף מעט בסוף 'זכרנו' כדי שיהא נראה שחור וכורע (ז) משום חייב (ד"ע לפי הטור): **ג** * הכורע ב'וכל קומה לפניך תשתחוה' או ב'ולך לבדך אנחנו מודים' או (ח) בהודאה דהלל וברכת המזון, הרי זה (א) (ט) מגנה (פרוש, שאין לזרע אלא במקום שתקנו חכמים): **ד** * המתפלל צריך שיברע עד (י) שיתפקקו כל חליות שבשדרה. ולא יברע באמצע מתניו וראשו ישאר זקוף, אלא אם ראשו יכף כאגמון: **ה** 'ולא ישחה (7) (יא) כל-כף עד שיהיה פיו כנגד הגור של מכסלים. ואם הוא זקן או חולה ואינו יכול לשחות עד שיתפקקו, בינו שהריבין (פרוש, שהשפיל) ראשו דיו, מאחר שגבר שהוא חפץ לזרע אלא שמצער עצמו: ו' כשהוא כורע יברע (8) [נ] במהירות כפעם אחת, וכשהוא זקוף זקף בנחת, ראשו תחלה ואחר כך גופו, שלא תהא עליו כמשאוי: ז (יב) כשכורע כורע ב'ברוך' * וכשזקף (יג) זקף (י) בשם: ח' המתפלל וקא כנגדו 'עכו"ם ויש לו תמונת

א ברכות ל"ד ב טור ותוספות ג טו במגן אברהם יונה ד ברכות כ"ח ה דרשב"א ו תפלות א שרי"ז ברכות כ"ח ח שם י"ב ט שם י תפלות א שרי"ז בשם אור נרע

באר היטב

(6) וסוף. צריך לכוון כשכורע באבות תפלה, לאות ראשון של שם הנו"ה ואת ראשון של שם אדני' דהינו יא, ובסוף זכון הד, ובמודים זכון ונ, ובסוף זכון חי. קדם שיתפלל ומשמש בתפילין של ראש וינסג עיניו ויניח ידיו על זרועותיו, ויברך ב"י כתבו תלמידי הארי"י והוא לשון רצון מהימנא פתשת עקב. הרי"י ו"ל: (3) לשחות. ויש מקומות אחרים: (א) מגנה. דאין לשחות אלא מה שתקנו ת"ל, ומה"ט אין לשחות בוליושלים או בכונה ירושלים, דלא כמתיר"ל, ד"מ, ואפשר שישחה מעט, מ"א, וכל זה הוא נזקא בתפלת י"ח, אבל באינו י"ח יכול לזרע ולהשתחוה כרצונו. והינו דוקא במתפלל על עצמו, ואחי שפיר ברע שאדם מניחו בקרן זווית זו ומצאו בנזית אחרת מרב קריעות והשתחוה, ומשי"ח אין לשחות בכול קומה לפניך תשתחוה וכי' זכרון דיאנו אומר על עצמו אלא שעל כל העולם אומר שישתחוה לפניו ותברך, ט"ז ע"ש: (7) כ"כ. דמחזי כהנא: (8) במהירות. כשיאמר ברוך יברע בכריו וכשיאמר אהא ישחה עד שיתפקקו כל החליות, מ"א בשם ה"הר"ש ושל"ה, ובספר משנת חסידים כתב בשם הארי"י ו"ל: כשיאמר ברוך יברע גופו וכשיאמר אהא יברע ראשו ע"ש וכ"כ בכנתות הארי"י ו"ל בברוך יברע גופו ובאתה יברע ראשו ע"ש: (1) בשם. הקשה ב"י"מ פ"ק דברכות ס"י יט, הרי הנהגים ביה"כ כשהיו זומעין השם היו כורעים וכי' ע"ש ובמ"א, ובבב"א

שערי תשובה

[8] במהירות. עב"ט. וכשו"ת בית יעקב כתב ג"כ שצ"ע גופו בברוך וראשו בקאה. וכתב במח"ב שמה שהשיג עליו באמרי צדופה מהירושלמי יש לדחות, ודבריו ב"י כתבו תלמידי הארי"י והוא לשון רצון מהימנא פתשת עקב. הרי"י ו"ל: (3) לשחות. ויש מקומות אחרים: (א) מגנה. דאין לשחות אלא מה שתקנו ת"ל, ומה"ט אין לשחות בוליושלים או בכונה ירושלים, דלא כמתיר"ל, ד"מ, ואפשר שישחה מעט, מ"א, וכל זה הוא נזקא בתפלת י"ח, אבל באינו י"ח יכול לזרע ולהשתחוה כרצונו. והינו דוקא במתפלל על עצמו, ואחי שפיר ברע שאדם מניחו בקרן זווית זו ומצאו בנזית אחרת מרב קריעות והשתחוה, ומשי"ח אין לשחות בכול קומה לפניך תשתחוה וכי' זכרון דיאנו אומר על עצמו אלא שעל כל העולם אומר שישתחוה לפניו ותברך, ט"ז ע"ש: (7) כ"כ. דמחזי כהנא: (8) במהירות. כשיאמר ברוך יברע בכריו וכשיאמר אהא ישחה עד שיתפקקו כל החליות, מ"א בשם ה"הר"ש ושל"ה, ובספר משנת חסידים כתב בשם הארי"י ו"ל: כשיאמר ברוך יברע גופו וכשיאמר אהא יברע ראשו ע"ש וכ"כ בכנתות הארי"י ו"ל בברוך יברע גופו ובאתה יברע ראשו ע"ש: (1) בשם. הקשה ב"י"מ פ"ק דברכות ס"י יט, הרי הנהגים ביה"כ כשהיו זומעין השם היו כורעים וכי' ע"ש ובמ"א, ובבב"א

משנה ברורה

א (א) ובהודאה תפלה וסוף. הינו בתחלתו "מודים", ולכסוף (6) כשפסוקים "ברוך אתה ה' הטוב שמך": (ב) שלא ישחה. (4) כדי (3) שלא יבוא לעקר תקנת חכמים⁶⁵, שלא יאמר כל אחד מחמיר כמו שהוא רוצה, וגם דחלישין ליהרא, שמתחייב עצמו יותר כשר משאר הצבור: (ג) אכל באמצעיתן וכי'. וכן סתמו הרבה אחרונים, (ג) דלא יפסיה מראש שגמגם לאסר: (ד) יכול לשחות. שאין לחש שיבואו לעקר תקנת חכמים על ידי זה, בינו שחכמים לא תקנו כלל לשחות באמצע שום ברכה: **ב** (ה) בראש השנה ויום כפור כשואמרים וכי'. וכן הנהגים להתפלל (7) כל התפלה⁶⁷ בראש השנה ויום הכפורים בברכה⁶⁸, צריכים לזקף בסוף כל ברכה (8) ובתחלת כל ברכה, שלא להוסיף על תקנת חכמים שלא תקנו אלא בתחלת "ואבות" ו"הודאה" ובסופן⁶⁹: (1) 'זכרנו' וימי כמוף. וכי'. אין השעם שנה בהם, דב"מי כמוף צריכין לזקף קדם הגמרא, דבברכת "מתיזה המתים" אין שם שחיה מצד תקנת חכמים, ואם יברע יהיה כמוסוף, ובי' זכרנו' יש שם שחיה מצד תקנת חכמים וזוהי חלוק בין זקופה ד'זכרנו' לזקופה ד'מי כמוף', דב'זכרנו' צריך לזקף קדם שיאמר אינה תבות הסמוכות ל'ברוך אתה', כדי שיוכל אחר כך לשחות כשיאמר "ברוך אתה", אבל בזקופה ד'מי כמוף' אין צריך לזקף עד שיאמר "ברוך אתה", וכן בשאר ברכות שאין בה שחיה בסופן [ט"ז]: (2) משום חייב. כי השחיה ראשונה היתה רשות; (1) ועוד טעם, שצריך לזקף כדי לזרע אחר כך ב'ברוך' ולזקף בשם, ויבדלם: **ג** (ח) בהודאה דהלל וברכת המזון. הינו ביהודו לה' כי טוב, וברכת המזון ב'נודה לך' או (1) ב'יעל הכל אנו מודים": (ט) מגנה. דאין לשחות אלא מה שתקנו חכמים⁶⁰. ומהאי טעמא אין לשחות ב'לירושלים' או ב'בונה ירושלים', דלא כמתיר"ל¹¹¹ [ד"מ]. וכתב המגן אברהם: ואפשר שישחה מעט. וכל זה בשמונה עשרה, אכל שלא בשמונה עשרה יכול לזרע ולהשתחוה כרצונו, ומשום הכי מצוי ברבי עקיבא שאדם מניחו בקרן זווית זו ומצאו בנזית אחרת מרב קריעות והשתחוה, וכתבו הפוסקים דהיה זה לאחר שסיים הי"ח ברכות; ומה שאסר השלחן ערוך בכל זה, משום דכל הודאות האלו הוא דרך שבת והלול ואין שיהי בהן קריעה והשתחוה; ו'כל קומה לפניך תשתחוה', בינו דיאנו אומר על עצמו אלא שעל כל העולם אומר שישתחוה לפניו ותברך, ג"כ דרך שבת והלול הוא, אכל ב'אנחנו כורעים ומשתחוים' שעל עצמו אומר, וכל¹² הוא לזרע (ט"ז), ע"ש שם עור¹¹³: **ד** (י) שיתפקקו. פקק הוא לשון קשר, ורוצה לומר, שמתחת הפריעה בולטים הקשרים של החליות¹⁵: **ה** (יא) כל-כף. דמחזי כהנא, ששחיה יותר משעור שחיה: **ז** (יב) כשכורע וכי'. כשיאמר "ברוך" (8) יברע בכריו, וכשיאמר "אתה" ישחה עד שיתפקקו החליות, וכשיאמר "מודים" (ט) יברע ראשו וגופו כאגמון בכת אחת, וינעמד כף בשחיה (1) עד השם ואז יזקף בשם.

באור הלכה

* ואם בא לשחות וכי'. הנה מוכרי האלה רבה מוכח דהאסור הוא דוקא ב'ברוך אתה', אבל בסוף ברכה קמש' יכול לשחות, והפרימגדים מפקפק בזה. ועין רש"י ברכות ל"ח ע"א ד"ה תחלה וסוף דמפוש רש"י במודים ולך נאה להודות, ועל זה מסיים הביתא דבסוף כל שאר ברכות מלמדין שלא ישחה, משמע כפרימגדים. ואולי רש"י לאו דוקא קאמר, וגם הוא סבירא לה כהנמ"ס דסוף ברכה הינו כשואמר "ברוך אתה ה' הטוב וגו'": * בסוף כל ברכה וכי'. כתב הלח"מ חמדות כפרק אין עומדין, שאין לו לזרע בשום ברכה משאר ברכות בתפלה או בסוף ופאלי שאינו מהי"ח, ולכן אני אומר שזומים כל השוחים בכרכת התורה בתחלה וסוף⁶⁶, ע"ש שם. וע"ש במה שמתקנו במשנה ברורה סעיף קטן (1) ב'שם הש"י'. דלקאורה סותר לזה. ואולי דבברכה גם להש"י אסור, ונראה כמסוים בחיוב הפריעות שלא תקנו רק בברכת אבות ומודים: * הכורע ב'וכל קומה' וכי'. ע"ש במגן אברהם שדוחק למצא טעם למנהג שנהגו העולם לזרע ב'ברכו' ע"ש. אולם באמת יש למנהג זה ספק מן המקרא בדברי הימים א, קפ"טל כט פסוק 14), ע"ש שם, ומנהגי ישראל תורה: * המתפלל צריך שיברע וכי'. והוא הדין בפריעה שערש אחר שסיים תפלתו, כבבאר בסוף קכג, נפי דהוא הכי וכן איתא ברמב"ם פ"ה מהלכות תפלה: * וכשזקף זקף בשם. ע"ש במגן אברהם סימן

שער הציון

(6) כן משמע ברמב"ם פרק ה מהלכות תפלה הלכה י ע"ש, וע"ש ברש"י ברכות ל"ד ע"א ד"ה תפלה וסוף: (3) ט"ז: (א) מגן אברהם (7) טור-שלחן ערוך סימן תפסב: (8) ט"ז: (1) מגן אברהם בשם אגדה: (1) תלמידי רבנו יונה, ואף דהוא באמצע הברכה מפל מקום הוא מגנה, והשעם כמו שפכתחי במשנה ברורה בשם הש"י: (8) מגן אברהם ודרך הסיים ואלה רבה ושי"א: (ט) אלהי רבה ודרך הסיים: (1) טי"א

הלכות תפילה סימן קיג

ביאורים ומוספים

סימן קיג

דיני הפריעות בשמונה עשרה ברכות

[משנ"ב ס"ק א]

היגו בתחלתו (1) "מודים" (2), ולבסוף קשמים "ברוך אתה ה' (1) ואם לא כרע בתחילת הברכה, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פכ"ג הע' עא) שלא מצינו שיש לכרוע בהמשך הברכה. (2) ואם לא כרע ב'מודים', כתב לקמן (סי' קכא ס"ק ב) שמוכא בגמרא (בבא קמא טז, א) שנעשה שדרו נחש לאחר שבע שנים. וראה מה שכתבנו שם.

וכן במודים הרבנו, כתב השו"ע לקמן (סי' קכו ס"א) שיש לשחות, אלא שכתבו השו"ע והרמ"א (שם ובמשנ"ב ס"ק ה ובביה"ל ד"ה ויש) שיש אומרים לשחות גם בסוף, ויש הסוברים שיש לומר את כלו בשחיה אחת. ובביה"ל (שם ד"ה הכל) כתב בשם הגר"א שאין צריך לשחות אלא רק עד 'שאתה הוא ה' אלוקינו', ואחר כך יזקוף עצמו. והחזו"א (דינים והנהגות פ"ד אות ל) והגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"א עמ' סה) היו שוחים בתחילה ובסוף (ולא בכלול).

(3) וכמו שביאר לקמן (סי' קכא ס"ק ד ובשעה"צ שם ס"ק ב) שאינו ממתין עד סיום כל הברכה [דהיינו שאינו כורע ביהטוב שמך]. והוסיף שזה שלא כדעת הלבוש שכתב שממתין עד סיום כל הברכה, ואז כורע וזוקף, וזה מה שציינן גם בשעה"צ כאן (סי' קא) שכן משמע ברמב"ם, שכורע וזוקף ב'ברוך אתה ה'.

[משנ"ב ס"ק ב]

שלא ישקה (4). קדי שלא יבוא לעקר תקנת חכמים (5).

(4) ובברכת מעין שבע הנאמרת בליל שבת על ידי השי"ן, כתבו בשו"ת זכר יהוסף (ח"א ס"א צ) והמקור חיים (סי' רסח בקיצור הלכות ס"ח) שיש לכרוע בתחילת הברכה, וכן היא דעת הגר"ש אלישיב (תפילה כהלכתה פכ"א ס"א). ודעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ט ארחות הלכה הע' 34) היתה בתחילה שלא לכרוע, אבל כשנדרס ספר מקור חיים [הנ"ל] וראה שזובר שיש לכרוע, ביטל דעתו מפני דעת המקור חיים. מאידך, בשו"ת לבושי מרדכי (מהדו"ב סי' צו אות ב) כתב שלא מצינו שתיקנו השתחויה בברכת מעין שבע.

(5) וביאר החיי אדם (כלל כג ס"ד) שאף שאין בתחילת כל ברכה משמונה עשרה 'ברוך אתה ה'', בכל זאת אסור לכרוע בתחילתו. ומה שלא תיקנו חז"ל לשחות בכל הברכות, ביאר המור וקציעה (ד"ה שם וכתבו) שלא רצו להטריח את המתפלל כל כך, שיש חשש שיטרד על ידי זה מכוונתו בתפילה, אף שבכריעות ניכרת יותר הכנעה וכבוד כלפי מעלה, ורק הכהן הגדול היה שוחה בכל ברכה, וכן המלך אחרי שברע לא זקף, כיון שדעתם היתה יותר צלולה, כמבואר בגמרא (ברכות לד, ב) שלא נטרדו מהכריעות.

[ביה"ל ד"ה בסוף]

שטועים כל השוחים בקברת המונה בתחלתו (6).

(6) אמנם, במשנ"ב לקמן (סי' קלט ס"ק יט) כתב שיש נוהגין שהעולה לתורה שוחה בעת אמירת הברכות, ומשום כבוד התורה, והביא שהא"ר כתב שעל כל פנים בסוף הברכה לא ישחה, שאם ישחה יהיה נראה כאילו מוסיף על השחיות שתיקנו חכמים, ואסור, ומשמע לכאורה שבתחילת הברכה מותר לשחות (שיח הלכה אות ב).

[משנ"ב ס"ק ה]

וכן נוהגים להתפלל על התפילה בראש השנה ויום הכיפורים בכריעה (8) וכו', בתחלת "אבות" ו"הודאה" ובסוף (9).

(7) וסמך לכך הביא הדעת תורה (סי' תקפב ס"ד) מהגמרא בראש השנה (כו, ב): "א"ר לוי מצוה של ראש השנה ויום כיפור בכפופין וכו'", וכתב רש"י שם: "כמה דכייף אינש בתפילתו פניו כבושין לארץ, טפי עדיף, משום והיו עיני ולבי שם", עכ"ל.

(8) וביאר לקמן (סי' תקפב ס"ק יג) שיכרע רק בראשו וגופו, אבל לא על בריו.

(9) וכן כשאומר זאנחנו כורעים בתפילת מוסף של ראש השנה, כתב המקור חיים (ס"א ד"ה בגליון) שיכרע, ובסידור בית יעקב (ליעב"ץ, תפילת מוסף ל"ה) כתב שישתחוה השתחוואה עצומה.

[משנ"ב ס"ק ט]

דאין לשחות אלא מה שתקנו חכמים (10) וכו', דלא כמהרי"ל (11) וכו', שעל עצמו אומר, יכול (12) הוא לקרע [ט"ז, עין שם עוד (13)].

(10) ולענין קדיש, כתב השו"ע לעיל (סי' נו ס"ד) שיש לכרוע בו חמש כריעות, אולם לדעת הגר"א (שם) אין לכרוע בקדיש, משום שמוסיף על הכריעות שתיקנו חז"ל, ולכן כתב הערוך השלחן (שם ט"ז) שיכרע מעט, ולא בכריעות של שמונה עשרה.

וכשיוצא מבית הכנסת, כתב הרמ"א לקמן (סי' קלב סוף ס"ב) שמשתחוה ויוצא, ובמשנ"ב שם (סי' יח) ביאר שהוא כמו בבית המקדש, שכשגמרו את העבודה היו משתחוים ויוצאים.

(11) ולקמן (סי' קכא ס"ק ב) כתב שהמהרי"ל כשאמר בקדושה 'ברוך כבוד' וימלוך' היה כורע וזוקף בשם, והביא שהדרכי משה כתב שלא מצינו ראייה לזה, ולכן סיים המשנ"ב (שם) שעל כן לא נהגו כן כהיום.

(12) אמנם לקמן (סי' קלב ס"ק ט) כתב "וצריך" לכרוע שלא יהיה נראה ח"ו ככופר.

(13) שכתב (בס"ק ד) שלכאורה יש לבאר מדוע נוהגים לכרוע במוסף של יום כיפור כשאומרים 'והכהנים והעם וכו' היו כורעים ומשתחוים', והרי אינו אומר כן על עצמו, וביאר שעושים כן לזכר, שאנו מדמים בנפשנו שאנחנו במקום הכהנים בזמן שבת המקדש היה קיים.

[ביה"ל ד"ה המרע]

באמת יש למנהג זה סמך מן המקרא בדברי הימים א, קפיטל כט פסוק כ"א (14) והעיר הגר"ש אלישיב (הערות על מסכת ברכות לד, ב) שלכאורה צריך ביאור מה מוכיח מהפסוק שהוא קודם תקנת חז"ל, ובפרט שכל האיסור הוא כרי שלא יבוא לעקור דברי חכמים בכך שמוסיף על הכריעות, ולכן ביאר שכוונת הביה"ל, שכיון שמפורש בפסוק להיתר, אם כן שוב אין כח ביד חכמים לאסור את המותר.

[משנ"ב ס"ק י]

שמתקמת הכריעה בולטים הקשרים של החליות (15).

(15) וגם כשמתפלל בישיבה, כתבנו לעיל (סי' צד ס"ק יח) שיכרע כשהוא יושב, וכשמתפלל בשכיבה ישחה את ראשו מעט.

[משנ"ב ס"ק יב]

יצמד כף בשחיה עד השם ואז יקף (16).

(16) והאם יזקוף עצמו בתיבת השם, או שיקוף עצמו קודם לכן המשך במילואים עמוד 33

מילואים

הלכות תפלה סימן קיג

המשך מעמוד 280

ובתיבת 'השם' כבר יהיה זקוף, בפירוש הראב"ה (ברכות יב, א) כתב שיקדים לזקוף עצמו כדי שבתיבת 'השם' כבר יהיה זקוף, וכן הובא בקצושי"ע (סי' יח ס"א) וביסוד ושו"ש העבודה (שער הקרבן פ"ה) והחסד לאלפים (ס"א). והביא הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' שה) ראייה לזה מהירושלמי (ברכות פ"א ה"ה) "בא להזכיר את השם זקוף וכו' עד שלא הזכיר את השם כבר נחת". מאידך, הארחות חיים (לר"א מלוניל סי' כט) כתב שזקוף את עצמו כשואמר 'השם', וכן משמע ברש"י (ברכות שם ד"ה כשהוא כורע). ובפירוש הר"י מלוניל

ולענין הכריעה במודים, כתב הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' שו) שכוננת המשניב שאין צריך לכרוע בברכיו [ומקורו בא"ר והדרך החיים, ולא כמו שמשמע בחיי אדם (כלל כג ס"ג) ובקצושי"ע (שם) שגם במודים יכרע כמו בברכת אבות].

הלכות תפלה סימן קטז קיז

המשך מעמוד 286

7) שכתב (בס"ק ד) בשם שו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' עד), שאם נמצא בחוץ לארץ ובני ביתו בארץ ישראל, אף אם אין דעתו לחזור בימות הגשמים מ"מ שואל כבני ארץ ישראל.

8) ובשו"ת דברי יציב (א"ח סי' סח) הביא שבשו"ת דבר שמואל (סי' שכג) כתב במפורש שאפילו אם דעתו לחזור למקומו הראשון, לעולם שואל במקום שנמצא בו, ובספר יד אהרן (בהגהות על הטור) מבואר שיש לנקוט כדברי הדבר שמואל הג"ל.

9) וכיון שדין זה שני במחלוקת, הורו הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"א עמ' סד), הגר"ז אויערבך והגר"ש אלישיב (יום טוב שני כהלכתו פ"י ס"ב) כדלהלן:

בן ארץ ישראל שבא לחוץ לארץ לפני ז' חשון, ישאל מז' בחשון בברכת שיומם תפילה, ואף אם דעתו לחזור לארץ ישראל קודם יום ס' לתקופה, כיון שבזמן החיוב נמצא בחוץ לארץ ששם עדיין אין שואלים בברכת השנים, והוסיף הגר"ש אויערבך (הלכות שלמה תפלה פ"ח ארחות הלכה הע' 71) שיאמר: 'יתן טל ומטר בארץ הקודש ובמקומות הצריכים לכך'.

ואם שכח מלשואל, הורה הגר"ש אלישיב (יום טוב שני כהלכתו שם הע' טו) שאם שוהה במקום שלגביו נחלקו הפוסקים איך עליו לנהוג, האם כמנהג המקום או כמנהג מדינתו, אינו צריך לחזור, שספק ברכות להקל.

ואם כבר התחיל לשואל בארץ ישראל, התבאר לעיל (הע' 6) שלא יפסיק, אלא שאם רוצה לצאת ידי כל הדעות ישאל ב'שיומם תפילה', וכן הורה בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' כב).

אולם אם דעתו להישאר בחוץ לארץ כמה שנים, הורה הגר"ז אויערבך (יום טוב שני כהלכתו שם הע' יא) שישאל כבני ארץ, גם אם בני ביתו בארץ ישראל, ויתכן שהדין כך אף בשנה הראשונה שנמצא שם (וכדעת הפרי חדש שהביא המשניב).

ובן חוץ לארץ הנמצא בארץ ישראל, הורה הגר"ש אויערבך (שם ס"ז) שאם דעתו לחזור קודם יום ס' לתקופה, ישאל ב'שיומם תפילה', ואם דעתו להישאר שם גם לאחר מכן, ישאל בברכת השנים [ומה שכתב המשניב שתלוי אם חזור 'לאחר שנה', אין הכוונה לשנה דוקא אלא לאחר ס' יום לתקופה], והוסיף (שם ס"ט), שאם שכח לשואל גשמים, אם דעתו לחזור לחוץ לארץ קודם יום ס' לתקופה לא יחזור להתפלל, ואם דעתו לחזור לאחר מכן, יחזור ויתפלל.

ודעת השו"ת אגרות משה (א"ח ח"ב סי' קב), שבן ארץ ישראל הנמצא בחוץ לארץ, אם נמצא במקומות הצריכים גשם כארץ ישראל [וכמו ארצות הברית] ואשתו ובניו נמצאים בארץ ישראל, ישאל כבני ארץ ישראל, גם אם נמצא שם כמה שנים. ואם אין אשתו ובניו בארץ

ובתיבת 'השם' כבר יהיה זקוף, בפירוש הראב"ה (ברכות יב, א) כתב שיקדים לזקוף עצמו כדי שבתיבת 'השם' כבר יהיה זקוף, וכן הובא בקצושי"ע (סי' יח ס"א) וביסוד ושו"ש העבודה (שער הקרבן פ"ה) והחסד לאלפים (ס"א). והביא הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' שה) ראייה לזה מהירושלמי (ברכות פ"א ה"ה) "בא להזכיר את השם זקוף וכו' עד שלא הזכיר את השם כבר נחת". מאידך, הארחות חיים (לר"א מלוניל סי' כט) כתב שזקוף את עצמו כשואמר 'השם', וכן משמע ברש"י (ברכות שם ד"ה כשהוא כורע). ובפירוש הר"י מלוניל

[משנ"ב ס"ק ה]
לפי ששם צריך לגשמים⁴ וכו', דעתו בתוך שנה לחזור, שואל במקומו⁵ וכו', דקל אָהָד יִשְׁאַל פְּכַנְי הָעִיר הַנִּמְצָא בָּהּ⁶.

4) ומה שאין שואלים גשמים מיד אחרי שמיני עצרת, מבואר במשנה בתענית (י, א) שהוא כדי שיעיב האחרון שבישראל לביתו אחרי החג, וביאר הב"י בשם הר"ן (תענית ב, א בדפי הרי"ף ד"ה איכא למידק) שאף אחרי חורבן בית המקדש היו מתאספים בירושלים ברגלים, וכמו שעושים היום, ומפני העולים הללו ראוי שנאחר את שאלת הגשמים.

5) וכשהוא שליח ציבור, כתב הברכי יוסף (ס"ק ח) שבתפילת לחש ישאל כבני מקומו, ובחזרת התפילה עליו לשואל כבני אותו מקום שבו הוא נמצא, וכן הורו הגר"ז אויערבך והגר"ש אלישיב (יום טוב שני כהלכתו פ"י הע' יז), וביארו, שאין שתי התפילות תלויות זו בזו וכל אחת היא חיוב בפני עצמה, שכשמתפלל בלחש מתפלל עבור חובתו כחידו, ומה שחזרו על התפילה הוא רק בשביל הציבור. וראה מה שכתבנו לעיל סי' סח ס"ק ד.

6) וכתב בלוח ארץ ישראל (ז' חשון) שמנהג בני ספרד היה כדעה זו של הברכי יוסף, ויש אומרים שכן הורה גם החזו"א (דינים והנהגות פ"ד אבות כה).

והנמצא בחוץ לארץ ועדיין לא הגיע למקום ישוב, כתב הברכי יוסף (ס"ק ז) שינהג כבני חוץ לארץ, ואינו דומה למה שכתב השו"ע לקמן (סי' טסח ס"ד) לגבי עשיית מלאכה בערב פסח, שאם נמצא במדבר אינו נהג כבני אותו מקום.

אמנם אם כבר התחיל לשואל בארץ ישראל בו' בחשון ונסע לחוץ לארץ לפני יום ס' לתקופה, כתב הברכי יוסף (ס"ק ו) שאף לדעתו שהולכים אחרי המקום שנמצא שם, מ"מ באופן זה לא יפסיק מלשואל, שאם לא כן יהיה הדבר כחובא ואטלולא. וביאר הגר"ש אויערבך (יום טוב שני כהלכתו פ"י הע' יב) שהדין כך גם אם דעתו לחזור אחר יום ס' לתקופה [שאם דעתו לחזור בתוך ס' יום לתקופה, ודאי שלא ישנה ממנהגו בחוץ לארץ ושוב ישנה בשו"ב לארץ ישראל], אמנם הוסיף (שם), שאם רוצה לצאת ידי כל הדעות רשאי לשואל ב'שיומם תפילה'.

אולם בן חוץ לארץ שהיה בארץ ישראל והחל לשואל בו' חשון וחזר לחוץ לארץ לפני יום ס' לתקופה, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' ט) שיפסיק מלשואל, וכמנהג מקומו, וכן כתב בשו"ת דברי יציב (א"ח סי' ט) שבאופן זה גם לדעת הברכי יוסף ינהג כמנהג חוץ לארץ.

[משנ"ב שם]

מדברי הפאר היטב משמע דהם מירי דוקא באין דעתו לחזור⁷ וכו', בתשובת דבר-שמואל ובספר יד-אֶרְיָן⁸, כי שם מקורם⁹.

הלכות תפלה סימן קיג קיד

קמא באר הגולה

כ ברכות ל"ג ל טור
בשם רבנו יונה
מ רבנו יונה

עבודת-כוזבים (יד) בידו, והגיע למקום ששוחזר בו, לא ישחה (טו) אף-על-פי שלבו לשמים: ט באין להוסיף על תארי של הקדוש-ברוך-הוא יותר מ'האל הגדול הגבור והנורא'. ודוקא בתפלה, מפני שאין לשנות ממטבע שטבעו חכמים, אבל בתחנונים או בקשות ושכחים שאדם אומר מעצמו, לית לן בה. ומכל מקום נכון למי שירצה להאריך בשכחי המקום שיאמר אותו בפסוקים:

קיד דין הזכרת הרוח וגשם וטל, ובו ט' סעיפים:

א מתחילין לומר (א) בברכה שניה 'משיב הרוח ומוריד הגשם' (ב) בתפלת מוסף של יום-טוב האחרון של (ה) (ב) חג, ואין פוסקין (ג) עד תפלת מוסף של יום-טוב הראשון של פסח: ב (ד) *אסור להזכיר הגשם עד שיקריז (ו) (ג) [ג] השליח-צבור. (ה) (ו) אומרים שקדם שמתחילין מוסף מכריז השמש (ו) 'משיב הרוח' וכו' כדי שהצבור

א ברכות ל"ג וטענית
ב' ב טור בשם
הירושלמי וסראביד

באר היטב

הטב אשר לפני הביא תרוץ על זה בשם הט"ז ע"ש. ואני אומר, לא לבד ששקר ענה בו, שהט"ז לא הביא קש"א זו ע"ש, אלא אף זה מה שמרין הוא בשם הט"ז לא מרין הוא ומחסר הבנה, והט"ז כתב אלה הדברים על ענין אחר ע"ש ס"ק ד' והעמקתי דבריו בס"ק ג': (ה) חג. דבערבית לא, שאין קלם בכהכ"ג, ובשחרית לא, משום דצריך להכריז ובשחרית א"א משום דצריך לסמך גאלה לתפלה, ועין דבר-שמואל סי' קמט. בליל יו"ט האחרון של חג אם הזכיר גשם במקום טל אינו חוזר, גר"הפלך סי' קמו: (ג) הש"ץ. כלומר שיאמר הש"ץ בקול רם משיב הרוח בתוך התפלה, ורמ"א סובר שהשמש מכריז קדם התפלה, וכתב הב"ח דלדעתו אפילו הזכיר הש"ץ בלחש אסור לצבור להזכיר אם לא הכריזו תחלה בקול רם וכ"מ ס"ג בהג"ה. ואיתא בב"י, אפילו המתפלל

שערי תשובה

וע"ש דהויקף וזקף בשם, הראש ואח"כ הגוף ע"ש, ועין לקמן סימן ירד ברלב תבת העולם, שפסק שצריך לחזר ולברך, ובאכ"ה העורר גאלה דאין צריך ע"ש: (ה) חג. עבה"ט, ומ"ש בליל יו"ט האחרון של חג ר"ל ליל יום-טוב של ש"ע, ועין במג"א בשם הר"ב: [ג] הש"ץ. עבה"ט. ועין בנ"ד אפרים שצריך להגיה בדברי המג"א, או שפגמו שבתפלת הלחש מגביה הש"ץ קולו קצת באמירת משיב

הש"ץ. כלומר שיאמר הש"ץ בקול רם משיב הרוח בתוך התפלה, ורמ"א סובר שהשמש מכריז קדם התפלה, וכתב הב"ח דלדעתו אפילו הזכיר הש"ץ בלחש אסור לצבור להזכיר אם לא הכריזו תחלה בקול רם וכ"מ ס"ג בהג"ה. ואיתא בב"י, אפילו המתפלל

באור הלכה

קכ"ז שמבאר את דעת מהר"א דבכריז לה דבכריזה שבתחלת ברכה, אם רצה שלא לזקף עד סמוך לחתימה הרשות בידו, אלא שאם רוצה לזקף מיד צריך לזקף בשם, וכן בכריזה שבסוף ברכה, שהוא חייב לזקף מיד כדי שלא להיות שחוח בתחלת ברכה שלאחריה, או צריך הוא לזקף בשם, שמשום "ה' וזקף כפופים" לבד לא הצריכו לזקף מפרצתו כלל, אלא שאם בלאו הכי הוא וזקף אז משום "ה' וזקף כפופים": זקף בשם; וז"ל בן הנהגין להתפלל בראש-השנה ויום הכפור בכריזה, אין צריך לזקף אלא בסוף ברכה ותחלתה:

* אסור להזכיר וכו'. עין במשנה בריכה שבתכנונו: אפילו הצבור וכו', בן באור הרבה אחרונים [הט"ז] סכ"ו ופ"ח והג"ה ורמ"א וכו' משמע מלבדו] את דעת המחבר וכן מוכח עתה מהבית"וסף, דלא כהמחצית-השקל ונד"אפרים שצדודי לבאר את דברי מהגן אברהם ולומר דהמחבר יסבר דנעת אב"י העורר המוכח בהר"ש וכפי מה שפארז הב"ח, עין שם. ולד"נא, בלאו הכי אין נפקא-מנה, דאף לדידהו הרמ"א פליג על זה, והנדרש החיים ותי"א א"ן ושלחן-שלמה ושאר אחרונים הרבה, כלם סתמו בקרמ"א. ודע דאף דהפרי חדש חולק על השלחן-ערוך והרמ"א וסבירא לה דדוקא יחיד לא יוכל להתפלל ולהזכיר גשם קדם שהזכרו, אבל הצבור והש"ץ שעומדין להתפלל תפלת מוסף על דעת לומר גשם בתוך התפלה, כאלו כבר הכירו ונהפךרם דמי ואין צריך שוב הכרזה, אנו אין לנו אלא פסק השלחן ערוך, וכמו שפסקו האחרונים הנ"ל, דאם לא הכריזו מקדם, גם הצבור והש"ץ לא יזכירו גשם בתפלתם בלחש. ודע עוד, דמדולא זכרו את העצה שנוכר כמגן-אברהם שהש"ץ יזכיר בתוך התפלה בקול "משיב הרוח ומוריד הגשם", משמע דסבירא לה דאין נכון לעשות כן⁽¹⁰⁾, ומכל מקום משמע מהדברי התי"א א"ן דבכריזה מהני עצה זו, ואף דלא ידעתי את מקורו, דהלא מהגן אברהם העתיק את דברי הב"ח דהרמ"א לא מהני זה, מכל מקום נראה לי דיש לסמך עליו, דבלאו הכי דעת הנהג"ה החיים דבכריזה אף אם הזכיר גשם בליל שמיני-עצרת לא יחזר, ולהפך, לדעת הרמב"ה

משנה ברורה

דכתיב "ה' וזקף כפופים": ח (יד) בידו. עין כמגן אברהם כמה שכתב דאם הוא וכו', אבל כמגן-גבורים כתב שחלילה להקל בזה, ובפרט בעת התפלה: (טו) אף-על-פי-וכו'. מפני שגורא-כמשתתף⁽¹¹⁾ לעבודת-כוזבים⁽¹²⁾: א (א) בברכה שניה. מפני שיש בה תחית המתים, והגשמים הם חיים לעולם בתחית המתים: (ב) בתפלת מוסף וכו'. והנה ראוי להזכיר לרצות לפני השם יתברך מיום-טוב הראשון של חג שנוהגין בו על המים, אלא לפי שהגשמים הם סימן קללה בחג-הפסכות, שאי אפשר לישב בספק בשעת הגשם, אין מזכירין הגשם עד עבר לבתע ימי ישיבה בספק, וראוי היה מן הדין להתחיל להזכיר מיד בליל יום-טוב האחרון, אלא לפי שבתפלת ערבית אין כל העם בבית-הכנסת, נמצא זה מזכיר וזה אין מזכיר ויעשו אגדות אגדות⁽²⁾. ולמה אין מזכירין בשחרית? יש שכתבו, מפני שאסור להזכיר הגשם עד שיכריז השליח-צבור או השמש בקול רם "מוריד הגשם"⁽³⁾ קדם התפלה, וכדלקמה, וזה אי אפשר להכריז בשחרית מפני שצריך לסמך גאלה לתפלה. ועוד טעם אחר עין ב"טו". (ה) ואם טעה והזכיר "משיב הרוח ומוריד הגשם" במערב של שמיני-עצרת או בשחרית, אינו חוזר: (ג) עד תפלת מוסף. הטעם דאין פוסקין במערב הוא גם-כן כפ"ל, שלא יהיה דבר מערב ביניהם, שהן מזכיר וזה אינו מזכיר, אבל עתה שפוסקין במוסף, ודעו הכל על-די השליח-צבור או השמש שמכריז קדם תפלת מוסף "מוריד הטל", שהכרזת הזכרת הטל סימן הוא⁽⁴⁾ להם להפסקת הזכרת הגשם עוד. (ז) וזה הוא למנהג ספרד שנוהגין לומר "מוריד הטל" במקום "מוריד הגשם" בימות החמה, אבל במדינותינו

שאין נוהגין לומר "מוריד הטל" בימות החמה⁽⁶⁾, ואי אפשר להכריז בלשון זה, ולהכריז להזכיר שיפסקו מלומר "מוריד הגשם" גם-כן אין נכון, מפני שגורא כממאנים בגשמים⁽⁶⁾, על דרך שאמרו: אין מתפללין על רב טובה, על-כן פסק הרמ"א כסעיף ג, שנוהגין שלא להפסיק מלהזכיר גשם עד תפלת המנחה, ששמענו כבר משליח-צבור שפסק בתפלת מוסף, אבל בתפלת מוסף כל הקהל וגם השליח-צבור מזכירין הגשם בתפלת לחש, כדי שלא יהיה דבר מערב ביניהם. (ג) ואם טעה במערב של פסח או בשחרית ומוסף לא יזכיר "משיב הרוח ומוריד הגשם", לכליל עקמא אינו חוזר: ב (ד) אסור להזכיר וכו'. ורצה לומר, (ז) אפילו הצבור שמתפללין תפלת מוסף אחריו להזכיר גשם אם לא הכריז הש"ץ או השמש⁽⁷⁾ קדם התפלה⁽⁸⁾, וכמו שפירש הרמ"א, וכן (ה) השליח-צבור גם-כן לא יזכיר רק כשמתפלל בקול רם אבל לא בתפלת הלחש, כיון שלא הכירו מקדם התפלה. ומכל מקום כדיעבד אם אמר אחד בקול רם בתוך תפלתו "מוריד הגשם", אף שאסור לעשות כן שחרי לא שמע מן הש"ץ, מכל מקום מתירים השומעים להזכיר בתפלתם, דזו גופא כהכרזה דמי, כן כתב התי"א א"ן. ונראה לי, דאם לא זכרו גשם בתפלה זו אין צריכין לחזר, דיש פוסקים שסוברים דהכרזה לא מקרי אלא-אם-כן שהכירו קדם התפלה, או ששמעו משליח-צבור חזרת התפלה שהזכיר גשם, והתי"א א"ן גם-כן לא קאמר רק שמתרים להזכיר אבל לא שחתיים: (ה) ויש אומרים שקדם וכו'. (ו) טענת-סופר הוא, וצריך לומר "פרוש, שקדם", ואין כאן מחלוקת כלל⁽⁹⁾: (ו) 'משיב הרוח' וכו'. עין בתי"א א"ן שהזכיר שלא לעשות כמו שנוהגין שמכריזין רק

שער הציור

וכן מוכח ברמב"ם: (ה) דרך-החיים: (ז) אחרונים: (א) דרך-החיים: (ז) כן כתבו הרבה אחרונים ודלא כמגן אברהם, ועין באור הג"ה: (ה) דרך-החיים: (ו) ט"ז וכן כתב במאמר-מכריז וכן מוכח מלבדו: (ו) ט"ז וכן כתב במאמר-מכריז וכן מוכח מלבדו: